

Dallas Willard

Obnova srca – odjenuti Kristov karakter

Zagreb: Biblijski institut, 2024., str. 393

Dallas Willard, autor knjige *Obnova srca*, mislilac je koji razmatra bitna i teška životna i kršćanska pitanja. Njegovo je polazište filozofsko, teološko i psihološko, što je uvelike utjecalo na njegovo književno stvaralaštvo, pretočeno u tridesetak knjiga i mnogobrojne članke. Naime, još je kao četverogodišnji dječak otkrio ljubav prema knjigama slijedeći stariju braću i sestre školarce. Knjige su uvijek bile čarobni prozori koji su gledali u nove svjetove pune avanture i izazovnih ideja koje su mu palile um. Nikada nije prerastao svoju strast učenja. Willardov istraživačko-znanstveni interes uključivao je sustavnu metafiziku; ontologiju pojmova, jezika i mišljenja; etiku, filozofiju, religiju i fenomenologiju. Bio je stručnjak za filozofski opus njemačkog filozofa Edmunda Husserla, utemeljitelja fenomenologije. Preveo je mnoge Husserlove rane spise s njemačkoga na engleski jezik. Dobio je brojne nagrade, a knjiga *Obnova srca* osvojila je nagradu za knjigu godine 2003. u kategoriji duhovnosti.

U knjizi *Obnova srca* Willard se bavi jednim od najvažnijih pitanja s kojima se kršćani suočavaju: kako Bog preobražava naš karakter tako da odražava Krista? Na jednoj razini, odgovor se čini jednostavnim. Čitamo svoju Bibliju, idemo u crkvu, molimo se i s vremenom postajemo zreliji i sličniji Kristu. Ali moramo priznati, kako kaže sam autor, da kamo god se okrenemo nalazimo samoproglashene kršćane čiji karakter ne nalikuje Kristu. Zatim, ako smo iskreni, moramo također priznati da je preobrazba na Kristovu sliku cjeloživotna borba. Baš zbog svega toga, ova knjiga zahtijeva polagano, pažljivo čitanje. Nerijetko je potrebno i dvaput pročitati istu rečenicu. Willard u knjigu ubacuje mnoge pronicljive sitnice. Svako poglavlje počinje biblijskim citatom, ili čak dvama, a poneka (6. i 8.) i još dodatnim citatom neke poznate osobe. Zanimljivo je njegovo grafičko isticanje pojedinih riječi u *italicu*. Nisu to ključne riječi, to su riječi ili sintagme koje autor želi izdvojiti, naglasiti, pridati im važnost ili samo upozoriti na njih, a nalaze se gotovo na svakoj stranici i u njegovu narativu poprimaju sasvim novo i dublje značenje. Integralni dio ove knjige su i dijagrami i mnogobrojne fusnote. Osobitost knjizi daju i pitanja za razmišljanje i raspravu koja se nalaze na kraju svakog poglavlja, što implicira da je knjiga namijenjena sustavnom proučavanju i u manjim skupinama, i pojedincima, studentima i svima onima koji žele biti namjerni Isusovi učenici (naučnici, šegrti – kako ih naziva autor), svima koji se žele pomaknuti dublje u odnos s Bogom dok se događa ta preobrazba.

Teza ove knjige je da duh, um, tijelo, društveni kontekst i duša pojedinca trebaju duhovnu preobrazbu u kristolikost, oslanjajući se na Božju milost, te imati i implementirati odgovarajuću viziju, namjeru i sredstva za tu kristolikost. Cilj je u potpunosti, istinski živjeti u Božjem kraljevstvu i njegovoj pravednosti. Središnja je ideja ove knjige da se duhovno oblikovanje događa jedino kada se svaka temeljna dimenzija ljudskog bića promijeni na Kristovu sliku, pod vladavinom obnovljene volje koja djeluje zajedno s trajnom ponudom Božje milosti. Willard govori da je najvažnija stvar koju ćete vi i Bog dobiti od svog života – osoba koja postajete. Ističe da taj osobni rast nije nešto što Bog čini za nas, već je to zajednički napor. Autor podučava o svim dimenzijama ljudskog postojanja ne bi li čitatelju pomogao razumjeti kako živjeti svaki aspekt i svaki trenutak svog života u stvarnosti Božjega kraljevstva.

Kroz trinaest poglavlja razlaže dva ključna pojma – *preobrazbu* i *oblikovanje*. Započinje uvodom u duhovno oblikovanje, unutarnji prostor i Isusov put. Willard objašnjava pojam *duhovnost* opisujući ga kao „proces postajanja pozitivnom i kreativnom osobom“. To su riječi koje predstavljaju duboke tijekove ljudske misli i kulture te imaju znanstvenu pozadinu, no uglavnom su povezane s mišlju Paula Tillicha, američkog teologa i religijskog filozofa, egzistencijalista njemačkog podrijetla. U prvom je poglavlju riječ o tom neumoljivom nagonu ljudskih bića da budu „duhovna“ bez Boga. Autor kaže: „Čak vas ni eksplicitni ateizam neće zaštititi od izjedajuće potrebe da se pomirite sa svojom duhovnom stranom. U suvremenoj pop-kulturi prisutnost ovog poriva neprestano se očituje u časopisima na blagajni u supermarketima i kod ljudi poput Oprah i Shirley MacLaine. Ali to je mnogo dublji problem nego što bi se moglo pomisliti.“

Duhovno oblikovanje, bez na to o kojem je specifičnom religijskom kontekstu ili tradiciji riječ, proces je kojim se ljudskom duhu ili volji daje određeni oblik ili karakter. Potraga za duhovnim oblikovanjem ukorijenjena je u dubokoj osobnoj, pa čak i biološkoj potrebi za dobrotom koja proganja čovječanstvo. Resursi za duhovno oblikovanje protežu se daleko izvan ljudskih. Oni dolaze iz interaktivne prisutnosti Duha Svetoga u životima onih koji svoje pouzdanje polažu u Krista. Autor naglašava važnost onoga tko smo u svojim mislima, osjećajima, sklonostima i izborima – u unutarnjem životu. Istinska duboka preobrazba jedina je stvar koja može konačno pobijediti vanjsko zlo. Božja vrsta ljubavi – nasuprot tome, omogućava nam kroz duhovno oblikovanje djelovati s ljubavlju do mjere koja će čak i nas same iznenaditi. Duhovno oblikovanje jest nešto što mi ljudska bića možemo i moramo poduzeti – i kao pojedinci i u zajedništvu s drugim Isusovim učenicima – za to smo i odgovorni pred Bogom.

Nadalje, Willard govori o šest osnovnih dimenzija imanentnim ljudima. Svaka od njih mora se razviti da bi odražavali Krista, a to su misao (slike, koncepti, prosudbe, zaključci), osjećaj (senzacija, emocija), izbor (volja, odluka, karakter), tijelo (akcija, interakcija s fizičkim svijetom), društveni kontekst (osobni i struk-

turalni odnosi s drugima) i duša (čimbenik koji integrira sve navedeno u obliku jednog života). Duhovno oblikovanje u Kristu je proces koji vodi do toga idealnog završetka, čiji je rezultat: Božja ljubav svim srcem, dušom, umom i snagom prema bližnjemu i samome sebi. Tada je ljudsko „ja“ potpuno cjelovito u Bogu. Integralni dio ovog poglavlja su i grafički prikazi ljudskog „ja“ – koncentrični krugovi koji prikazuju nefizičke stvarnosti – u središtu je duh (srce, volja), u sljedećem krugu je um (misao, osjećaji), zatim tijelo, društveni kontekst i u zadnjem krugu duša.

Treće poglavlje bavi se iskonskim zlom u uništenoj duši. Da bi se razumjelo da duša mora biti spašena i preoblikovana te kako to učiniti, prvotno treba vidjeti dušu i osobu u stanju njezine uništenosti, izobličenog i disfunkcionalnog uma, osjećaja, tijela i društvenih odnosa. Jedna od najvećih prepreka današnjemu učinkovitom duhovnom oblikovanju u Kristu je nerazumijevanje i nepriznavanje stvarnosti ljudske situacije koja utječe i na kršćane i na nekršćane. Moramo početi od mjesta gdje se zaista nalazimo. Willard navodi starozavjetni redak koji se tiče same srži stvari: „Strah Gospodnji početak je mudrosti“ (Izr 9,10). On zasigurno nije kraj ili rezultat mudrosti, ali za autora jest njezin prijeko potrebni početak i temeljni dio. Čovjek počinje biti pametan kada se boji biti na suprotnoj strani od Boga: ne činiti ono što on ne želi i biti ono što on zahtijeva.

Willard dalje govori da je uništena duša zapravo *izgubljena* duša. Propituje što znači „izgubljena duša“, netko na koga je Bog ljutit, kada je netko izgubljen, je li itko danas izgubljen? Daje dva objašnjenja. S teološkoga gledišta, ishod izgubljenosti je pakao – najneugodniji pojam. Naravno, ako si u ikakvu pogledu izgubljen, postoji mala vjerojatnost da ćeš stići tamo gdje bi želio. Biti izgubljen znači *biti na krivom mjestu*, biti izostavljen. *Gehenna*, izraz koji se spominje u Novom zavjetu za mjesto gdje su izgubljeni, može se slikovito objasniti kao svemirsko odlagalište nepopravljivo beskorisnih. Kada je nešto izgubljeno, znači da nije tamo gdje bi trebalo biti i zbog toga nije pripojeno životu onoga kome pripada i tko je to nešto izgubio. „Izgubljenost je opsjednutost samim sobom“, kaže Willard. Uvodi i pojam grižnje savjesti, bez koje ima malo nade za pravu promjenu.

Malo je onih koji danas dolaze do zaključka: „Jao meni, propadoh, jer čovjek sam nečistih usana, u narodu nečistih usana prebivam...“ (Iz 6,5). A opet, „bez te spoznaje o našoj potpunoj uništenosti i bez ponovne vizije i usmjerenja našeg života, nije moguće pronaći jasan put do unutarnjeg preoblikovanja“, smatra Willard. Potom obrađuje pitanje iskonskog dobra, obnovljenog u duši. Jedna od zapanjujućih stvari kod ljudskog bića, smatra autor, njegova je sposobnost obnavljanja, a ta je obnova još čudesnija jer je biće bilo uništeno. Autor objašnjava koja je ona temeljna promjena (obnova i oprost) koja može dovesti do novog poretku šest ključnih dimenzija ljudskog „ja“ u podređenosti Bogu. Autor propituje pohvaljuje li Krist poznatu „apatiju“ stoika ili budističko odricanje želje. Daleko od toga. Problem nije samo osjećaj ili želja, već ispravan osjećaj ili želja, ili kontrolirani osjećaj i želja.

U sljedećem poglavlju autor ustvrđuje da je promjena na Kristovu sliku moguća i uvodi pojmove *vizija*, *namjera* i *sredstva* koji su nužni za duhovno oblikovanje u Kristu. Problem duhovne preobrazbe među onima koji se danas identificiraju kao kršćani nije u tome što je ona nemoguća ili što učinkovita sredstva za nju nisu dostupna. Problem je što izostaje namjera. Ljudi se ne odlučuju činiti ono što je Isus činio i govorio. A to je, pak, danas velikim dijelom zbog činjenice da im nije dana vizija života u Božjem kraljevstvu unutar koje bi takva odluka i namjera imale smisla. Zato nije ni čudo što Kristov primjer i učenje mnogima izgledaju više kao bajke nego kao trezvena stvarnost.

U sljedećih nekoliko poglavlja autor vrlo iscrpno govori o preobrazbi uma, volje (srca), tijela, društvene dimenzije i duše. Razmatra preobrazbu uma kroz duhovno oblikovanje i misaoni život te preobrazbu uma kroz duhovno oblikovanje i osjećaje. Osjećaji su i primarni blagoslov i primarni problem u ljudskom životu. Bez njih ne možemo živjeti, a s njima jedva preživljavamo. Uz to, imaju ključnu ulogu u duhovnom oblikovanju u kršćanskoj tradiciji, ali ne smiju se uzeti kao osnova za djelovanje ili promjenu karaktera. Ta uloga pripada uvidu, razumijevanju i uvjerenju u istinu, što će uvijek biti primjereno popraćeno osjećajem. Osjećaji nisu temeljni u prirodi stvari, ali to postaju ako im dodijelimo tu ulogu u životu, a tada život neće teći kako bi trebao. Mnogi iskreni kršćani pate u svom hodu s Bogom jer su se obvezali potaknuti osjećajima.

U poglavlju o preobrazbi volje (srca ili duha) i karaktera počinje se nazirati kako izgledaju oni koji su obnovljeni na Kristovu sliku. Njima je središte *misaonog* života u Bogu i njegovoj dobroti i veličini odnosno istini. Osjećaji koji prirodno dominiraju su: ljubav, radost i mir, zajedno s njihovim temeljnim stanjima: vjerom i nadom. Ta dva stanja misli i osjećaja ne mogu se proizvesti i održati bez golemih promjena u drugim dimenzijama ljudskog bića niti se te goleme promjene mogu dogoditi bez odgovarajuće preobrazbe misli i osjećaja. Svaka od sastavnica ljudskog bića prethodno spomenutih jedan je element isprepletene cjeline.

U dijelu „Kako um ovisi o volji – uspoređivanje naše volje s Božjom voljom“ autor citira apostola Pavla: „...s Kristom sam razapet na križ; živim – ali ne više ja, nego Krist živi u meni: život koji sada provodim u tijelu, provodim u vjeri u Sina Božjega, koji mi je iskazao ljubav i samoga sebe za mene predao“ (Gal 2,19b, 20). Citira i Calvina: „Jedino sigurno utočište je u tome da nemamo drugu volju, drugu mudrost, osim da slijedimo Gospodina gdje god nas vodi. Neka to, onda, bude prvi korak napuštanja sebe samih i usmjeravanje čitave snage naših misli u službu Gospodinu.“

Iznimna vrijednost ove knjige svakako je i razmatranje duhovnih disciplina. Autor smatra da je najveća uloga duhovnih disciplina – poput samoće (biti nasamo s Bogom dulje vrijeme), posta (učiti kako biti slobodan od hrane i kako se Bog izravno brine), štovanja Boga i služenja (činiti dobro drugima bez primisli o nama samima) – prisiliti dvoličnost i pakost, ukopane u čovjekovoj volji i karak-

teru, da izrone na površinu te se suočiti s njima. Te će discipline napraviti mjesta da Riječ i Duh mogu raditi u čovjeku tako da razumije što uistinu jest njegova volja, a što Božja.

Autor se nadalje bavi i pitanjem preobrazbe tijela. I za dobro i za zlo „tijelo je točno u središtu duhovnog života“ – čudna izjava za većinu ljudi, smatra autor. Svako može odmah vidjeti da je ljudsko tijelo važna prepreka oblikovanju na Kristovu sliku. To zasigurno nije ono što je Bog namijenio za tijelo. To nije priroda tijela kao takvog, tijelo nije zlo u svojoj biti. Ipak, činjenica jest da tijelo obično sprječava ljude da čine ono što znaju da je dobro i ispravno. Bog mu je namijenio dobru svrhu. Tijelo treba njegovati i dolično se brinuti za njega, ne kao za gospodara, nego kao za Božjeg slugu. Tijelo treba služiti kao primarni saveznik u oblikovanju na Kristovu sliku.

Slijedi poglavlje o preobrazbi društvene dimenzije. Prirodno životno stanje ljudskih bića je uzajamna ukorijenjenost u drugim ljudima. Kao što je čvrstoća tla uvjet za hodanje i sigurno kretanje, tako je sigurnost u to da će drugi „biti tu za nas“ uvjet stabilnoga, zdravog života. Biti duhovno oblikovani na Kristovu sliku podrazumijeva znanje o tome kako trebaju izgledati naši odnosi s drugima. Autor citira Bibliju: „Nije dobro da je čovjek sam“ (Post 2,18); Aristotela: „Tko god je nesposoban za život u društvu ili ne osjeća potrebu za tim jer je dostatan samome sebi, mora da je zvijer ili bog“ te Johna Donne: „Nitko nije otok...“. U ovom dijelu knjige autor govori, između ostaloga, i o „krugovima dostatnosti“. Najjednostavniji je oblik onaj majke i djeteta. Zatim majke, djeteta i oca. Slijede mladi ljubavni parovi, uzajamno povezani, zreli parovi itd. Svaki ljudski krug predmnijeva širi kontekst ili krug koji ga podržava. Veći krugovi ovise o još većim krugovima koji su, iako manje bliski, i dalje nužni da bi se oni manji mogli ostvariti. Međutim, u odnosima s drugima pojavljuje se zlo. Teško je zamisliti da netko u ovome svijetu nije bio duboko povrijeđen u odnosu s drugima. Relativno je jednostavno opisati točnu prirodu otrova grijeha u našoj društvenoj dimenziji, ali je jako teško nositi se s njome. Dolazi u dvama oblicima koji su toliko usko povezani da su zapravo dva oblika jedne te iste stvari: nevoljenosti, nedostatak pravog poštovanja i brige za druge. Da bi duhovno oblikovanje na Kristovu sliku bilo uspješno, moć koju ta dva oblika zla imaju u našem životu – unutar našeg „ja“ – apsolutno mora biti slomljena.

Preobrazba duše proces je kojemu autor posvećuje pozornost u sljedećem poglavlju. Čovjekova duša upravlja svakim trenutkom njegova života, ne vanjske okolnosti. Upravlja svime što se događa u svakoj dimenziji. Duša će se uvijek i iznova dokazati kao stvarnost, makar i zbrkom koju ostavlja za sobom. Ono što je Hitler vrebao bila je duša, a isto su činili i svi drugi razarači u dvadesetom stoljeću – još bolje, vrebali su izgubljenost duša i osvetu kojom gubitak djeluje na mnoštvo. Slično čine i oni koji proizvode pustoš suvremene pop-kulture, od Jerryja Springera do Seinfelda – smatra Willard.

Na kraju knjige Willard sažima rezultate proučavanja iz prethodnih poglavlja da bi razjasnio sliku „djece svjetla“ i „svjetlo svijeta“, ocrtavajući promjene u različitim ključnim dimenzijama njihova bića. Nazivati ih „djecom svjetla“ znači, u biblijskoj terminologiji, reći da imaju temeljnu prirodu svjetlosti: svjetlost je njihova roditeljica koja im je predala svoju prirodu. Gledajući iz perspektive djece svjetla, razvidno je da oni razmišljaju o Bogu, njihova se duša udomila u Bogu, njihova tijela služe Bogu, vjeruju Bogu, svoju su volju podredili Božjoj, u svojim društvenim odnosima ne osuđuju, vole griješnika, ali osuđuju grijeh.

Duhovno oblikovanje u lokalnoj zajednici također je područje autorova interesa. Pita se jesu li lokalne zajednice potpuno posvećene duhovnom oblikovanju – „obnovi srca/srdaca“. Čini se da je to bila Pavlova ideja, a njemu je, više nego ikome, dana uloga definiranja crkve, toga neetničkoga Božjeg naroda. Božji plan za duhovno oblikovanje, napredak i rast lokalnih zajednica ima tri stupnja: „stvaranje učenika — Isusovih šegrtā“. Crkva se sastoji od pripravnika, onih koji žele slijediti Isusa. Zatim „uranjanje učenika na svim razinama rasta u prisutnost Trojstva“. Ovo je iznimno bitno za napredovanje lokalne zajednice: Bog među njima, koji iscjeljuje i podučava. I konačno: „preoblikovanje učenika iznutra“ na takav način da vršenje Kristovih riječi i djela nije fokus, nego prirodni rezultat ili popratna pojava. Na to se svodi „učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio“. U vezi s lokalnom zajednicom koja je organizirana oko Božjeg plana za duhovno oblikovanje, autor kaže: „Nisu potrebni nikakvi posebni talenti, osobne vještine, obrazovni programi, novac ili imetak da bi se to ostvarilo. Ne moramo provoditi neki legalistički sustav. Samo obični ljudi koji su njegovi učenici, okupljeni u Isusovo ime i uronjeni u njegovu prisutnost, koji poduzimaju korake duboke preobrazbe dok oblače Kristov karakter: to je sve što je potrebno.“

Čitanje knjige *Obnova srca* vro je izazovno, potiče na razmišljanje, zabrinjava i nadahnjuje, često u istoj rečenici! Willard je veliki mislilac koji se trudi natjerati i druge na razmišljanje. Ponekad daje zapanjujuće izjave kako bi privukao pozornost čitatelja. Knjiga obiluje i primjerima iz svakodnevnog života, iz pop-kulture. Temeljito razmatra zašto se karakter kršćana nije radikalnije promijenio unatoč tome što godinama idu u crkvu i čitaju Bibliju. Ova knjiga svakako će pomoći čitatelju usredotočiti se na određena područja vlastite osobe koja možda još uvijek nisu podložna djelovanju Duha Svetoga i otkriti svoj pravi identitet kao kršćanina. Pomaknuti se dublje u odnos s Bogom dok postajemo slični Kristu, proces je na koji poziva autor. Duhovna preobrazba u svih šest područja moguća je ako se djeluje na integrativan i holistički način. Knjiga je i svojevrstan vodič za učenish-tvo, stoga vjerujem da će biti pomoć onima koji su spremni na radikalni izazov, istinski žele obnovu srca i imaju iskrenu namjeru odjenuti Kristov karakter. Vrijednost ove knjige i njezin utjecaj ogleda se i u činjenici da je Westmont College u Kaliforniji 2010. godine osnovao *Centar za duhovno oblikovanje Dallas Willard*.

Senka Šestak Peterlin